Науковий керівник:
Полторак А. С.,
д-р екон. наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту, бізнесу та адміністрування,
Миколаївський національний аграрний університет

УДК 338.24:005.33

Тіньова економіка як загроза фінансово-економічній безпеці держави

Кирток Дар'я,
здобувачка вищої освіти спеціальності 051 «Економіка»
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

Анотація: *розглянуто сутність тіньової економіки як системної загрози фінансово-економічній безпеці держави, що особливо загострюється в умовах воєнного стану. Досліджено критичні масштаби тінізації в Україні, які за офіційними та експертними оцінками становлять від 19,3% до 50% ВВП, що суттєво перевищує світові показники. Проаналізовано деструктивний вплив тіньового сектору, який виявляється у масштабних фіскальних втратах бюджету, деформації конкуренції та підриві інституційної довіри.*
Ключові слова: *тіньова економіка, фінансово-економічна безпека, воєнний стан, фіскальні втрати, інституційна довіра, ВВП.*

Тіньова економіка є складним соціально-економічним явищем, що охоплює широкий спектр неформальної та нелегальної економічної діяльності, яка здійснюється поза межами державного регулювання та офіційного обліку. В умовах воєнного стану, економічної нестабільності та цифрової трансформації проблема тінізації набуває особливої гостроти для України. Високий рівень тіньової економіки не лише спотворює конкурентне середовище, але й створює прямі загрози фінансово-економічній безпеці держави, підриваючи її здатність до сталого розвитку, виконання соціальних зобов'язань та забезпечення обороноздатності.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці вітчизняних авторів. Зокрема, І. І. Божидай, С. І. Міненко, В. І. Ларін та І. П. Божидай визначають тіньову економіку як складне явище, що охоплює неформальну та нелегальну діяльність, створюючи виклики для економічної стабільності [1]. Як зазначає Ю. Біляк, в Україні тіньовий сектор поширився за участю корумпованих структур, що призвело до зростання економічних злочинів, незаконного використання державних коштів та легалізації доходів. Дослідження авторки свідчать про необхідність аналізу наукових підходів до визначення сутності фінансової безпеки та основних факторів, що їй загрожують [2]. Важливим є

висновок про те, що фінансова безпека є ключовою складовою економічної безпеки держави, а її рівень безпосередньо залежить від масштабів тінізації економічних процесів.

Тіньова економіка створює ефект «замкненого кола» для державних інституцій: чим вищий рівень тінізації, тим менше надходжень до бюджету, що, своєю чергою, обмежує фінансові можливості держави для боротьби з цим явищем – зокрема, для цифровізації податкового адміністрування, підвищення ефективності роботи контролюючих органів та створення сприятливих умов для легального бізнесу. Водночас в умовах воєнного стану тіньовий сектор стає додатковим дестабілізуючим фактором, оскільки кошти, що не надходять до бюджету, могли б бути спрямовані на фінансування обороноздатності, підтримку економіки та соціальний захист населення.

Фінансово-економічна безпека держави є фундаментальною основою її суверенітету, стабільності та здатності до розвитку. Вона передбачає такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської та податкової систем, який забезпечує здатність держави ефективно виконувати свої функції, протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам, а також створювати умови для економічного зростання. Однією з найпотужніших деструктивних сил, що підриває цю безпеку, виступає тіньова економіка.

Масштаби тіньового сектору в Україні залишаються критичними. За офіційними оцінками компанії Ernst & Young, частка тіньової економіки у 2023 році становила близько 19,3% ВВП [1]. Для порівняння, середній рівень тіньової економіки у світі за аналогічною методологією оцінюється приблизно у 11,8% ВВП, що свідчить про значно глибшу проблему в Україні [2]. Водночас, вітчизняні економічні експерти, враховуючи неформальну зайнятість, приховані доходи та нелегальний сектор, наводять альтернативні оцінки на рівні 30-40% ВВП [3]. В окремих галузях економіки, таких як будівництво, торгівля чи аграрний сектор, за даними аналітичних матеріалів, цей показник може сягати до 50% ВВП [4]. Така диспропорція між офіційними та експертними оцінками вказує на складність вимірювання явища та його глибоке проникнення в господарську діяльність.

Вплив тіньової економіки на фінансово-економічну безпеку є багатовекторним і вкрай негативним. Основними проявами цієї загрози є:

1. Фіскальні втрати. Масштабне ухилення від сплати податків призводить до хронічного недовиконання дохідної частини бюджету. За оцінками експертів CASE Україна, щорічні втрати бюджету від тіньових схем сягають 429-543 млрд грн [5]. У деяких публічних заявах озвучується ще більш тривожна цифра – загальні можливі втрати можуть наближатися до 1 трлн грн щороку. Це прямі неотримані кошти, які могли б бути спрямовані на фінансування оборони, медицини, освіти та відновлення інфраструктури.

2. Деформація конкурентного середовища. Тіньовий бізнес отримує нелегітимні конкурентні переваги за рахунок уникнення податкового навантаження та дотримання регуляторних норм. Це ставить легальних

сумлінних платників податків у свідомо програшне становище, стимулюючи подальшу тінізацію та знижуючи загальну продуктивність економіки [6, с. 88].

3. Підрив інституційної довіри. Тіньова економіка тісно переплітається з корупцією та відпливом капіталу за кордон. Це руйнує довіру суспільства та міжнародних партнерів до державних інституцій, знижує інвестиційну привабливість країни та консервує її сировинну модель розвитку.

Отже, обґрунтовано теоретичні засади та практичні аспекти впливу тіньової економіки на фінансово-економічну безпеку держави. З'ясовано, що тіньова економіка є системною загрозою, яка проявляється через значні бюджетні втрати, деформацію конкурентного середовища та зниження інвестиційної привабливості. Досліджено, що офіційні та експертні оцінки масштабів тінізації в Україні суттєво різняться, однак навіть за мінімальними підрахунками рівень її значно перевищує середньосвітові показники. Наголошено, що подолання цього явища потребує комплексного підходу, посилення інституційної спроможності держави, вдосконалення податкового адміністрування та створення несприятливих умов для ведення нелегальної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Божидай І. І., Міненко С. І., Ларін В. І., Божидай І. П. Тіньова економіка країни: основні теоретичні засади. *Актуальні питання економічних наук.* 2025. № 9. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.15179697.

2. Біляк Ю. Тіньова економіка як фактор загрози фінансовій безпеці держави. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-25.

3. Understanding the Shadow Economy in Ukraine and Globally. *Finway*. URL: https://finway.com.ua/en/the-level-the-shadow-economy/.

4. The budget losses from shadow economy schemes in Ukraine amount to UAH 429-543 billion per year. *CASE Україна*. URL: https://case-ukraine.com.ua/en/news/the-budget-losses-from-shadow-economy-schemes-in-ukraine-amount-to-uah-429-543-billion-per-year/.

5. Shadow economy volume in Ukraine exceeds UAH 1 tn – MP Hetmantsev. *Interfax-Ukraine*. URL: https://en.interfax.com.ua/news/economic/1143145.html.

6. Полторак А.С., Сухорукова А.Л., Онопрійчук Д. О., Пшеничний І. С. Гнучке управління аграрними підприємствами в системі забезпечення фінансової безпеки України. *Modern Economics*. 2024. № 47 (2024). С. 84-91. DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V47(2024)-12.

Abstract: *The essence of the shadow economy as a systemic threat to the financial and economic security of the state, which is particularly acute in conditions of martial law, is considered. The critical scale of shadowing in Ukraine, which according to official and expert estimates ranges from 19.3% to 50% of GDP, significantly exceeding global indicators, is investigated. The destructive impact of the shadow sector is analysed,*

which manifests itself in large-scale fiscal losses to the budget, distortion of competition and undermining of institutional trust.

Keywords: *shadow economy, financial and economic security, martial law, fiscal losses, institutional trust, GDP.*

Науковий керівник:
Полторак А.С.,
д-р екон. наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту, бізнесу та адміністрування
Миколаївський національний аграрний університет

УДК 658.012.32:338.124.4

Трансформація адміністративного менеджменту підприємств в умовах глобальної економічної нестабільності

Михнюк Олександра,
здобувачка вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент»
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв

Анотація: *розглянуто особливості трансформації адміністративного менеджменту підприємств в умовах глобальної економічної нестабільності. Проаналізовано основні чинники зовнішнього середовища, що впливають на зміну управлінських підходів, зокрема геополітичні, технологічні та економічні виклики. Обґрунтовано необхідність переходу від традиційних бюрократичних моделей управління до гнучких, адаптивних систем, орієнтованих на цифровізацію, стратегічне мислення та ефективну взаємодію зі стейкхолдерами. Визначено ключові напрями модернізації адміністративного менеджменту, спрямовані на підвищення стійкості та конкурентоспроможності підприємств у нестабільному економічному середовищі.*

Ключові слова: *адміністративний менеджмент, трансформація управління, глобальна економічна нестабільність, цифровізація управління, адаптивне управління, конкурентоспроможність.*

Сучасний глобалізований економічний простір характеризується підвищеною волатильністю, зумовленою комплексом факторів, таких як пандемії, геополітичні конфлікти, технологічні зрушення, кліматичні зміни та макроекономічні дисбаланси. Особливо гостро ці процеси проявляються в Україні в умовах воєнного стану, що супроводжується порушенням логістичних ланцюгів, релокацією підприємств, нестабільністю ринків збуту та зростанням ризиків ведення бізнесу. Зазначені чинники зумовлюють нагальну необхідність радикальної трансформації адміністративного менеджменту підприємств, який традиційно спрямований на координацію операційних процесів, раціональне